

Brf Strandpiparen 1934 och Strandpiparen 13-18 med Landala vattentorn i mitten och Kolonigatan nedanför, 1946. Flygfoto: Oscar Bladh, "Göteborg - när 40- och 50-talisterna växte upp", TNF-bok 60.

Bostadsrättsföreningen Strandpiparen 1934, Kolonigatan 9

Strandpiparen 1934 är det första flerbostadshuset i Göteborg som uppfördes helt i betong och i ett funktionalistiskt formspråk. Det var djärvt för sin tid.

Kvarteret Strandpiparen och Erik Friberger

Kvarteret Strandpiparen består av två HSB-föreningar: Strandpiparen 13-18 som byggdes 1929 och Strandpiparen 1934 från 1934. Tillsammans bildar de ett femsidigt kvarter i det som på 1930-talet var stadens utkant, sydväst om Landala, på gränsen till Landala Egnahem och omgivet av koloniträdgårdar. Kvarteret byggdes runt Landala vattentorn, uppfört 1914 och rivet 1955.

Erik Friberger (1889-1968), som anlätades av HSB för uppdraget att rita Strandpiparen 1934, var sedan 1927 länsarkitekt i Göteborgs och Bohus län. Under åren 1921-26 hade han gjort sig känd som en drivande stadsplanarkitekt i Göteborg. Han var en tydlig företrädare för den funktionalistiska arkitekturen och beskrivs som en arkitekt "med ett ständigt patos för bostadsbyggandets sociala aspekter. När Friberger gav sig i kast med att projektera goda bostäder till för alla överkomliga boendekostnader, då kom funktionsanalysen och de tekniska och ekonomiska övervägandena i första hand. ..." ¹

Ett tidigt exempel på Fribergers göteborgska funktionalism är landshövdingehuset i kvarteret Betel på Masthuggsberget, byggda 1931 för HSB. Friberger intresserade sig för enkla och flexibla planlösningar och prefabricering av byggnadsdelar. Han var inte

¹ Arkitekt Torsten Hansson i *Så gick det till - HSB Göteborg 60 år 1925-1985*, en bok utgiven av HSB Göteborg 1985.

främmande för att experimentera med elementbyggeri, t ex Villa Lange på Barrskogsgatan i Bö från 1938 (elementhus i trä, numera ombyggt) och ett enfamiljshusområde på Skillnadsgatan, uppfört 1949-53. Hans mest kända experiment är Däckshuset i Kallebäck från 1960 (som dock inte fick några efterföljare).

Brf Strandpiparen 1934. Foto Sune Sundahl, 1988 (Arkitekturmuseet).

Fribergers "specifikt göteborgska" funktionalism i Strandpiparen 1934 avlöste den nyklassicism som representeras av den äldre delen av kvarteret, ritad av arkitekten Arvid Fuhre 1929.

Brf Strandpiparen 1934 var det enda byggprojekt som HSB genomförde under 1934, till följd av depressionen och byggnadskrisen. Det genomfördes i snabb takt på det som då var fyra återstående tomter av kvarteret Strandpiparen. Byggnadsprogrammet antogs i januari, entreprenören för sprängningsarbeten utsågs i slutet av februari och "trots att byggnadsarbetena kommo i gång så sent, var fastigheten färdig i så god tid att en utställning kunde hållas där i fyra lägenheter 15 - 23 september. Utställningen omfattade jämväl möbler, konstföremål, tavlor och statistik m. m. och anordnades som ett led i av HSB:s Riksförbund ordnade landsomfattande utställningar. Landshövding Malte Jacobsson öppnade utställningen."²

Tre småpojkar utanför flerfamiljshus i Landala 1935.

² Så gick det till - HSB Göteborg 60 år 1925-1985.

Erik Friberger utsågs senare till arkitekt för HSB:s följande projekt, två fyra vånings betonghus på Gibraltargatan i Johanneberg. Erfarenheterna från Strandpiparen 1934 samt fotot av fasaden mot Kolonigatan användes vid försäljningskampanjen också av bostadsrätterna i Johanneberg.

Strandpiparen 1934 i försäljningskampanjen för HSB-husen på Gibraltargatan, 1936. Bild från: "Så gick det till - HSB Göteborg 60 år 1925-1985".

Arkitektur och konstruktion

Strandpiparen 1934 omfattar den östra bergssluttningen nedanför vattentornet och den äldre strandpiparföreningen. Den långa gatufasaden mot Kolonigatan kännetecknas av de fyra (delvis fem) fönsterrader som löper längs hela huset, av den kraftiga stödmuren i granit mot gatan och den böljande gräsmattan mellan granitmuren och husfasaden. Den breda trappan från gatunivån till passagen genom huset fortsätter vidare till den stenlagda gården. Den yttre miljön var från början noga planlagd, såväl på gatusidan som på gårdssidan.

Bostadsrättsföreningen hade ursprungligen 74 lägenheter, med övervägande ett- och tvårumslägenheter samt fyra trerummare. Till planlösningen påminde lägenheterna om visningslägenheter på Stockholmsutställningen 1930, också dessa ritade av Friberger. Köken var små och funktionella. Alla lägenheter försågs med badrum med WC och badkar, vilket var en radikal standardförbättring i den tidens "arbetarbostäder". Lägenheterna var och är ljusa med sina stora fönster mot gatan och gården.

Byggnaden kännetecknas av enkla och tidstypiska detaljer som rundade, mjuka hörn både i exteriören och inne i lägenheterna, och enkla spegeldörrar. Friberger var särskilt mån om de allmänna utrymmena och ritade ljusa, rymliga trapphus med bekväma trappor i mörk, polerad betong och elegant smide för handledare och räcken. Alla trapphus försågs med sopnedkast. De är idag förseglade men avspeglar dåtidens, 1934-års komfort.

Strandpiparen 1934 är Göteborgs första "helgjutna betonghus" för bostadsändamål; flerbostadshusens våningsavskiljande bjälklag uppfördes tidigare alltid av trä. Byggnaden har helgjutna lägenhets- och trapphusavskiljande väggar och massivgjutna bjälklag av armerad klinkerbetong. Klinkerbetongen var lättare och mer isolerande än den traditionella betongen med stenballast. Icke bärande innerväggar uppfördes av plank med puts utanpå. Ytterväggarna murades av gasbetong.

Brf Strandpiparen 1934 fyra år efter ombyggnaden. Foto Sune Sundahl, 1988 (Arkitekturmuseet).

Ombyggnad

Femtio år efter husets uppförande, d v s 1984, genomgick Strandpiparen 1934 en ombyggnad. Fasaderna tilläggsisolerades, fönstren - inklusive karmarna - byttes ut mot isolerande treglasfönster, takteglet ersattes med betongpannor. I stort sett har fasaderna ändå behållit den ursprungliga karaktären. Endast entréerna mot gårdssidan byggdes ut med utskjutande förråd och ett skyddstak samt ett våtrum för trappstädning. Trapphusen har också behållit sin ursprungliga karaktär men lägenhetsdörrarna (tidigare ytter- och innerdörrar) ersattes med kraftigare enkeldörrar, någorlunda anpassade till de ursprungligas utseende. Byggnaden genomgick ett stambyte. Inne i lägenheterna anpassade man badrummen och köken till 1984-års standard. Gårdshuset renoverades och byggdes på för att ge plats till cykelrum - inom och utomhus - ett gårds- och redskapsförråd och ett återvinningsrum. Ett soprum som delas med den andra Strandpiparen uppfördes på det gamla vattentornets plats. Strandpiparen 1934 och Fribergers övriga byggnader, som nämns ovan, ingår i bevarandeprogram för Göteborg, vilket innebär att de ska vårdas och förvaltas med särskild omsorg om det kulturhistoriska värdet.

Göteborg, den 12 juni 2023

Ewa Sandström Malinowski, arkitekt SAR, MSA

